

BLEJSKA KOTLINA V OGNJU NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA

TONE SVETINA

ZLOM

Prvi dan vojne na Bledu, 6. april 1941, je bil tih, miren in sončen. Še zasnežene gore so se lesketaje zrcalile v mirni jezerski gladini. Šele popoldne je nekaj nemških vojnih letal visoko preletelo nebo. V naslednjih dneh se je razkrojila občinska oblast. Vse, kar se je gnilega nabralo v protiljudskih režimih zadnjih 20 let, se je sedaj pokazalo v vsej svoji goloti in krizi. Ljudje so si iz občinskih skladišč sami razdeljevali skromne zaloge hrane in plenili, kar je vojska pustila. V teh dneh je nastopilo brezvladje. Špekulanti so si polnili kašče. Planinske enote vojske iz Bohinjske Bele so odšle na položaje, potem pa so se začele umikati proti Dolenjski. Z meja so prihajale vznemirljive novice o prvih zmagovitih patrolnih spopadih graničarjev z Italijani in Nemci. Potem so prišle vesti o porazih naše vojske na severnih mejah. Tiste dni so se umaknili zadnji oddelki in pustili drage utrdbe brez boja. Detonacije so naznanjale, da so porušili nekaj mostov za seboj. Saboterstvo petokolonašev je začelo delovati. Demoralizacija slabega vodstva je vodila vojsko v razkroj. Nekateri oficirji so prepustili svoje enote usodi in tavalji sami, ne da bi vedeli kam, uhajali, odmetavali orožje in se razočarani vračali na svoje domove. Na Bledu sta vojska in žandarmerija, še preden sta odšli, zmetali mnogo orožja in municije iz skladišč v jezero. Ljudstvo je ostalo samo, goloroko, prepuščeno na milost in nemilost okupatorju.

Šele 12. aprila 1941 so enote nemških in italijanskih okupatorjev vkorakale na Bled, ko ni bilo nobenega sledu več o jugoslovanski vojski. Zasedle so vse hotele, razpostavile so straže in namestile strojnice po križiščih. Ulice so bile kot izumrle. Prebivavstvo Bleda je okupatorja sprejelo hladno, s prezirom in zaničevanjem. Potem so Italijani odšli. Hitler in Mussolini sta se sporazumela. Sovražniki so raztrgali našo zemljo in si jo razdelili.

Šele ko je bilo vse varno, so za vojsko pridri v avtomobilih šefi Gestapa, NSDAP in

drugih glasovitih fašističnih organizacij. Ti so se na Bledu takoj povezali s precej redkimi narodnimi izdajavci, člani Kulturbunda, petokolonaši in folksdojčerci, ki so že pred vojno zahrbtno delovali v prid fašizma, izdajali vojaške tajne in se povezovali z nemškimi »turisti«, ki so kaj radi obiskovali Bled.

OKUPATOR

1. maja 1941 je bila na Bledu vzpostavljena nemška civilna uprava. Bled je postal središče za poveljstva različnih fašističnih formacij za vso Gorenjsko. Tu je deloval štab policije, Gestapa, obveščevalni center za jadransko obalo in še mnogo drugih nemških organizacij. Prvi šef civilne uprave je bil zloglasni hitlerjevski krvnik gaulajter Kutschera, ki ga je pravična kazen doletela na Poljskem. Nastanil se je v reprezentativnem hotelu Toplice. Kmalu za njim so se pojavili še drugi njemu podobni vojni zločinci: Vrhovni vodja SS in Gestapa, general-lajtnant Rösener, bestialni podpisovavec nešteti smrtnih obsodb za streljanje talcev in ujetih pristašev partizanskega gibanja, dr. Hans Bauer, kriminalistični komisar in še drugi manjši krvniki, ki jih je prebivavstvo Bleda in Gorenjske v dolgi dobi okupacije dobro spoznalo. Na Bledu se je nastanilo poveljstvo, ki naj bi izpolnilo osebno Hitlerjevo povelje, da se ta prelepi kos slovenske zemlje za vsako ceno ponemči in spremeni za vedno v del velike Nemčije. Tako je nemški Herrenvolk obsodil mali slovenski narod, ki se je stoletja upiral germanizaciji, na nacionalno smrt in uničenje. Začela se je do vseh podrobnosti predvidena bestialna izvedba velikega izselitvenega načrta, ki naj bi se opravil v etapah. Prvi udarec je veljal inteligenci. Že okoli 1. maja so Nemci opravili prve aretacije in deportacijo 50 oseb v taborišče Begunje in Št. Vid pri Ljubljani. Najprej so se hoteli iznebiti naprednjakov in vseh ljudi, ki so bili količkaj sumljivi, da bi bili sposobni za odpor. Od tod so nekateri

preselili v Srbijo. S tem ukrepom so Nemci nameravali ohromiti upornost ljudstva, ki bi se po njihovih računih brez vodstva vdalo v svojo usodo. Seveda pa si niso bili na jasnem, kdo in kje je resnično vodstvo podvrženega naroda.

Za tem ukrepom so se lotili uničevanja vsega, kar bi služilo slovenstvu: slovenske šole v blejski kotlini so bile ukinjene in uvedle so se nemške. Knjižnice so požgali in nemški napisi povsod po javnih lokalih so vzbujali videz, da si v nemški pokrajini. Začele so delovati raznarodovalne komisije. Nepričakovano hitro je stekel birokratski stroj fašistične strahovlade in brezdušnosti. Vse prebivavstvo je bilo evidentirano, slikano in neštetokrat vpisano v kartonih slepe, precizne državne administracije. Slehernega človeka so si ogledali, ga opisali in preverjali nekaj rodov nazaj, če ni od prednikov ostalo v njem kaj judovske krvi; kdor pa je vsaj malo dišal po nemštvu, je brž dobil oznako »folksdojčer« in dobil privilegij v »velikem Rajhu«.

PARTIJA

Komunistična partija Jugoslavije, ki je v kapitalistični Jugoslaviji vodila delavski razred v borbi proti izkoriščevalski buržoaziji in protiljudskim režimom, se je v najtežjih pogojih ilegalnega boja ohranila in sedaj stopila na čelo oboroženega upora. Tudi v blejski kotlini je delovalo komunistično gibanje. Zato je prav, da pogledamo, preden začnemo z razlago narodnega upora, delo komunistov v borbi s protiljudskim režimom stare Jugoslavije. Brez njihovih žrtev in revolucionarnih izkušenj bi se tudi v gorenjskem kotu težko postavili v bran nadmočnemu in do zob oboroženemu sovražniku.

Bled je pred vojno predstavljal svetovno znano letovišče. Tam je imel svojo letno rezidenco kralj Aleksander s svojim dvorom, mnogo veljakov in finančnih mogotcev pa je na Bledu imelo svoje vile.

Tudi domača in mednarodna buržoazija je v dragih blejskih hotelih zapravljala od žuljev delavskega razreda ustvarjeni in njemu oropani denar. Na drugi strani pa se je iz blejske okolice v jeseniško železarno vozilo na delo mnogo delavcev in polproletarcev, ki so se v tovarni navzeli naprednih in upornih delavskih idej in jih prenašali na vas. Bled je bil v tem obdobju glede na pestro socialno strukturo posebno v sezoni majhno, vendar jasno zrcalo evropske situacije, ki se je vsebolj pogrezala s svojimi korumpiranimi in gnilimi buržoaznimi vladami v neraz-

rešljiva razredna protislovja, ki so omogočala fašizmu zmagovit pohod.

Ljudje so to gnilobo čutili, videli in vzbujala jim je odpor in stud. Vendar je bilo komunistično delovanje v centru Bleda otežkočeno. Krdelo tajne kraljeve policije z značilnimi slamniki in obvezno »Politiko« v žepu ter s prekrižanimi rokami na hrbtu je postopalo okoli jezera in vohljalo ter brskalo po drobovju slehernega blejskega prebivavca. Iskali so znakov komunistične okuženosti. Zato pa se je komunistično delovanje močnejše razvilo predvsem na blejski periferiji.

Zarišče razrednega in komunističnega gibanja na Gorenjskem so bile proletarske Jesenice. Iz železarne na Jesenicah, kjer je bilo močno sindikalno in partijsko delovanje, so se vesti o borbi delavskega razreda za boljše življenjske pogoje in svobodno življenje širile po Gorenjskem in tudi odločilno vplivale na pridobivanje komunistov v blejski okolici.

Prve znake komunističnega delovanja zasledimo že takoj po končani prvi svetovni vojni, ko je zavlada spontana revolucionarnost. Iz ruskega ujetništva se je vrnilo nekaj vojakov, ki so začeli aktivno politično delovati pod vplivom idej sovjetske socialistične revolucije. Naj omenimo le komunisto Jakoba Urha iz Zasipa, ki je zaradi sodelovanja v stavki železničarjev na Zaloški cesti v Ljubljani izgubil službo in se zaposlil v Vintgarju. Na njegovo pobudo in pobudo nekaterih simpatizerjev se je 1921 ustanovila sindikalna organizacija in še isto leto izvedla uspešno stavko.

Kratek čas je deloval v Gorjah tudi kasnejši voditelj gorenjskega partizanskega gibanja Stane Žagar, ki ga je režim kot učitelja premestil iz Leskovca pri Krškem. Znanemu revolucionarju so poslali pozdrave jeseniški delavci takoj po prihodu. Brž se je povezal z delovnimi ljudmi in začel politično delovati. Oblast, ki ga je imela za nevarnega komunisto in ki ga je sumila za pobudnika stavke lesnih delavcev, ga ni mogla trpeti v neposredni bližini Bleda in Jesenic. Zato so ga spet premestili v Dobravo pri Kropi.

Že leta 1925 se je na pobudo komunistov z Jesenic organiziralo društvo »Svoboda« v Zg. Gorjah. To društvo je s svojim obstojem vse do okupacije opravilo pomembno prosvetno in revolucionarno delo, s tem da je vzgojilo mnogo naprednih ljudi, ki so takoj v začetku ljudske revolucije zgrabili za puško. 17 članov tega društva je že leta 1941 odšlo v partizane, 14 drugih članov pa nekaj kasneje.

Leta 1927 se je tudi v kulturnoprosvetnem društvu v Zasipu začel izvajati napredni program pod vodstvom komunistov. To je bila zasluga Vinka Ambrožiča z Jesenic, ki je kot pevovodja držal to društvo pokonci ter budil socialno in nacionalno zavest.

Leta 1934 je znani proletarski pisatelj Tone Čufar z Jesenic skupaj z Jožetom Janom z Rečice organiziral partijsko celico na Rečici. Ta celica je uspešno delovala s širšim krogom simpatizerjev.

V Sp. Gorjah je delovala članica KP Marija Žumer. Policijski agenti so jo izsledili in jo zaprli. Po prihodu iz zapore je napisala znano brošuro »20 dni v Glavnjači«, v kateri je razkrinkala surove metode policije pri ravnanju s političnimi priporniki. Opisala je svoja doživetja v zaporu, v katerem je prestala nečloveško nasilje in psihološki pritisk. Bila je mučena in pretepana, pa kljub temu ni ničesar priznala, za kar so jo bili osumili. Leta 1936 je formirala partijsko celico v Sp. Gorjah. Istega leta je bil organiziran Okrožni komite KPS za jeseniško okrožje, katerega prvi sekretar je bil Stane Žagar, drugi pa Slavko Federle. Leta 1938 je prevzela posle sekretarja okrožnega komiteja jeseniškega okrožja Marija Žumer. Herojsko delovanje komunistke Marije Žumer je eden izrednih primerov požrtvovalnosti in predanosti delavskemu razredu. Ta žena predstavlja svetel lik komunistke, borke za pravice zatiranih in je za svojo idejo žrtvovala tudi življenje, ki je ugasnilo v nemškem koncentracijskem taborišču.

Leta 1938 se je preselila na Poljšico Marija Mohorič-Olga, članica KP, in organizirala celico. Tesno je sodelovala s komunisti jeseniškega komiteja. Postala je voditeljica naprednih sil v Zg. Gorjah. Bila je ena izmed najaktivnejših pri razkrinkavanju fašistične nevarnosti, v začetku okupacije pa ena najbolj revolucionarnih aktivistk pri organiziranju oboroženega upora. Tudi ona je žrtvovala svoje življenje.

Posebej je treba omeniti delovanje komuniste Matevža Volfa iz Slamnikov nad Boh. Belo. Ta je bil najprej povezan na Jesenicah, kasneje pa v samostojni organizaciji v Nomenju. Zaselek Slamniki leži slabo uro hoda nad Boh. Belo, kjer se nekaj kmetij s svojimi njivami in pašniki zajeda v strma pobočja gozdnate Pokljuke. Ta kraj je s svojo odmaknjenostjo nudil naravnost idealno zavetje komunistom organizatorjem, ki jim je bila policija na Jesenicah kaj rada na sledu. Volfova domačija je postala varno zavetje in shajališče najvidnejših komunistov gorenjskega kota. Pri njem so se shajali tovariši:

pisatelj Tone Čufar, bohinjski revolucionar Tomaž Godec, španski borec Franc Potočnik, sekretarka okrožnega komiteja Marija Žumer, Jože Jan iz Rečice, Andrej Prešeren iz Grabna, Karel Preželj z Jesenic in še mnogi drugi komunisti. Po strateškem načrtu so predvidevali, da bi postali Slamniki v primeru vojne izhodiščna točka za priprave in organizacijo oboroženega boja. To predvidevanje se je tudi uresničilo. Tone Čufar je nekaj časa pred svojim odhodom v Ljubljano imel namero, da bi pri Volfu v bunkerju uredil ilegalno tiskarno, toda te svoje zamisli zaradi posebnih razmer, ki so nastopile, ni mogel izvesti.

To je samo delni, nepopolni prikaz delovanja partijske organizacije na blejskem področju, ki naj nam ilustrira situacijo v pripravah za veliki spopad. Osnovne partijske organizacije so takrat delovale zelo konspirativno, v globoki ilegali. Vsak član je vzdrževal zveze s skupino simpatizerjev, jih vzgajal v marksističnem duhu in jih pripravljaj na borbo z razrednim sovražnikom. Organizacijska struktura partije se je širila po sistemu mreže in trojk, tako da se vsi člani med seboj niti niso poznali, kar je v primeru izdaje policiji onemogočilo učinkovito akcijo.

V letih pred vojno je partija v blejski kotlini dobivala vse močnejši vpliv na množice. Širila je marksistično literaturo, delovala v društvih in krožkih. Njena politična akcija se je povečala ob vsakokratnih državnih volitvah. Leta 1935 so samo 3 volivci na Bledu volili opozicijo, medtem ko se je leta 1938 po zaslugi komunistov situacija spremenila. Partija je pričela organizirati ljudsko fronto kot protiutež porajajočemu se fašizmu. Pri volitvah je postavila listo delovnega ljudstva, ki je šla z združenjo opozicijo. Predstavnika liste sta bila dr. Miha Potočnik in Stanovnik z Jesenic. Pri teh volitvah je dobila opozicija precejšnje število glasov.

V taborišču minerskega voda na Pokljuki

Takrat je partija s svojim vplivom in agitacijskim delom začela razdvajati vrste Sokola, tako da se je močno okrepilo levo krilo, ki je simpatiziralo s komunisti.

Nazadnjaški in reakcionarni vršiček klerikalne organizacije, ki je bil na Bledu precej močan, je že v tem času zaviral s protikomunistično propagando razvoj narodnega upora. Posledica tega delovanja je marsikaterega pripeljala kasneje na pot narodnega izdajstva. Saj je bil npr. blejski župnik Franc Zabret, veliki vatikanski in kapitalistični pobornik ter aktivni sovražnik napredne, posebej še komunistične miselnosti, v svojem cerkvenem listu javno ožigosal napredne mladince kot protivrske in protidržavne elemente.

Po letu 1938 je bila glavna naloga razkrinkovanje fašizma in pete kolone. Partija je organizirala Društvo prijateljev SZ. Vpliv partije na množice se kaže tudi v tem, da je samo Matevž Jan iz Rečice zbral preko 300 podpisov za omenjeno društvo. Na Bledu so v tem času delovali še komunisti: Alojz Ocepek, Edo Gnilek, Ivo Gorjup, vsi Trboveljčani, zaposleni pri soboslikarju Jemcu, ter Jože Bernard iz Koritnega.

5. maja 1940 je bila partijska konferenca na pobočju Jelovice pod Jastrebovcem. Sekretar okrožnega komiteja je ostala Marija Žumer, prisostvovali pa so ji tudi Boris Kraigher, Stane Žagar, Slavko Federle, Ivan Bertoncelj, Jože Ažman in drugi.

Tako je partija v blejskem kotu v najtežjih dneh pripravljala ljudstvo na odločilni spopad, ko je zgodovina postavila pred naš narod usodno vprašanje »biti ali ne biti« in ko so vse meščanske stranke pokazale nemoč in so sramotno razpadle.

UPOR

Nemci so mislili, da se je vojna v Jugoslaviji zanje zmagovito končala, toda prevarili so se. Tedaj se je vojna šele začela. Proglasu CK KP Jugoslavije, dne 22. junija 1941 ob napadu na Sovjetsko zvezo, ki je pozval vse druge centralne in pokrajinske komiteje, da spodbudijo ljudstvo na oborožen boj in na splošno vstajo, je prisluhnila tudi Gorenjska:

»Vi, ki ječite pod okupatorsko peto, vi vsi, ki ljubite svobodo in neodvisnost, ki nočete fašističnega suženjstva, vedite, da je prišla ura borbe za vaše osvobojenje izpod fašističnega osvajalca.«

Nemški okupator se je nenadoma znašel na vročih tleh. O uporniškem duhu, ki so ga

komunisti netili že dolga leta v narodu, niso dosti vedeli in verjetno tudi ne računali nanj. Komunisti gorenjskega kota so nemški vdor pričakali pripravljeni. Že 14 dni po napadu na Jugoslavijo je 20. aprila 1941 bilo posvetovanje komunistov z Jesenic, Bleda in Bohinja pri Volfu na Slamnikih. Španski borec Franc Potočnik je na tem sestanku razložil zbranim smisel strategije in taktike gverilskega bojevanja, ker je ta oblika vojskovanja predstavljala edino možnost uspešnega boja proti tehnično in vojaško močnejšemu sovražniku. Zbrani komunisti so si postavili za glavno nalogo zbiranje orožja in sredstev za borbo in netenje uporniškega duha.

Kmalu po tem zborovanju so Nemci aretirali na Jesenicah več komunistov in drugih naprednjakov. Začeli so tudi z izseljevanjem ljudi s terorjem in nasiljem na vsem področju.

Kljub nevarnosti in terorju je dobro zasnovana akcija za zbiranje orožja uspešno napredovala. Zbirališče je bilo v neki grapi nad Slamniki. Največ so pripomogli pri zbiranju orožja prebivavci vasi Slamnikov. Komunist Matevž Volf, Anton Zorč, Matičkova fanta, Jože in Tone Klavora, Janez Stare in tudi drugi so izkoristili izpraznitev kasarne na Bohinjski Beli ter so z vozovi odvažali orožje in opremo v gozdove in skrivališča. Tudi blejski mladinci so zbirali orožje. Izvlačili so ga iz jezera, kamor ga je odvrгла stara jugoslovanska vojska ter ga odpremljali v skrivališča.

Takoj po okupaciji so se odzvali pozivu CK KP Jugoslavije in CK KP Slovenije najbolj zavedni aktivisti Jaka Bernard, Franc Grile, Gabrijel Ferjan iz Ribnega in Koritnega, Jože Mandeljc iz Bohinjske Bele, Franc Rozman z Rečice in drugi ter pričeli organizirati oboroženo borbo.

Iniciativo za oborožen upor na Gorenjskem je prevzel Vojnorevolucionarni komitej za Gorenjsko, ki ga je organiziral CK KPS v mesecu juniju 1941. Sestavljali so ga prekaljeni revolucionarji Stane Žagar, Lojze Kebe in Tomo Breje.

Priprave za vstajo v blejski kotlini pa je vodil okrožni vojnorevolucionarni svet na Jesenicah, ki so ga vodili Jože Gregorčič, delavec z Jesenic, Polde Stražišar, delavec z Jesenic, Ivan Bertoncelj, delavec z Dobrave pri Kropi, Alojz Hrovat, delavec iz Begunj, in Jože Ažman, mali kmet iz Bohinja.

Na ukrepe okupatorja je Bled že v mesecu juniju reagiral. Prve dni junija sta odšla v gozdove Jaka Bernard, gradbeni tehnik z Bleda (narodni heroj) in Oskar Pogačnik,

šofer iz hotela »Toplice«. Na pobudo Tomaža Vernika z Jesenic je Jaka Bernard začel s širokimi organizacijskimi pripravami in akcijami. Začel je sklicevati blejske mladince na sestanke na Gmajni, Koritnem, Jaršah in Homu.

17. julija 1941 je Jaka Bernard vodil sestanek z blejskimi mladinci v kamnolomu za Stražo. Tega sestanka so se udeležili: Janko Rus, Jože Ulčar, Ludvik Bem, Boris Bem, Stanko Knaflič, Alojz Knaflič, Tone Erman, Stanko Vrhunc, Tone Kunčič, Janez Vidic, Alojz Pintar in Božo Benedik. Sklenili so, da presenetijo Nemce v njihovem gnezdu z veliko propagandno in napisno akcijo. Razdelili so si naloge in z nočjo odšli na vse strani Bleda. Akcija je brez posebnih motenj uspela. Drugo jutro sta na skakalnem stolpu v Grajskem kopališču in pred lekarno prvič na Bledu viseli zastavi nove dobe z zvezdo. Po vsem Bledu so bili razobešeni plakati s pozivi na oborožen upor. Celo na hotelu »Toplice«, centrali Civilne uprave, in štabu gestapa, je bil prilepljen lepak. Asfaltna cesta od Bleda do Lesc pa je bila popisana z revolucionarnimi gesli in narisanimi simboli boja s srpom in kladivom. Raztrošenih je bilo nešteto letakov, vsi petokolonaši pa so dobili opomine z mrtvaško glavo. Gestapovci so, nemočni spričo te nepričakovane predrznosti, besneli. V prebivavstvu se je prebudila iskra upora in upa v mračnih dneh. Izdajavci so se ustrašili svojega delovanja. Šele čez 4 mesece intenzivnega iskanja se je gestapu posrečilo izslediti, aretirati in zapreti v Begunje izvrševalce te presenetljive akcije.

Julija 1941 so se vrstili še mnogi drugi važni dogodki. V Slamnikih so se pri Volfu ponovno zbrali organizatorji upora. Med drugimi so bili prisotni člani okrožnega vojnega komiteja Stražišar z Jesenic, Franc Potočnik in Tomaž Godec iz Bohinja ter drugi. Uspeh tega večdnevnega posvetovanja je bil sklep, da se postavijo po vseh vaseh trojke kot priprava za formiranje poznejših OF odborov. Te trojke so imele nalogo razviti široko akcijo priprav za vstajo.

28. julija 1941 je bila ustanovljena na Obranci na Mežakli Cankarjeva četa iz vrst jeseniških komunistov. Četo je formiral Jože Gregorčič, komandir čete je postal Poldo Stražišar, komisar pa Franc Potočnik. Ta četa se je oborožila z orožjem, zbranim v Slamnikih. Ta čas so se na Pokljuki zbirali ilegalci iz Gorij. 1. avgusta je četa doživeła ognjeni krst. Po borbi se je umaknila na Gače in se tam zadrževala nekaj dni. Tu so se četi pridružili prvi partizani Gorjanci:

Stanko Kocjančič, Janez Kocjančič, brata Franc Ambrožič-Biton in Anton Ambrožič-Božo ter Andrej Žvan (narodni heroj).

Četo je v začetku avgusta poklical Vojni komite na Jelovico. 4. avgusta 1941 se je na planini Vodice sestala z Jelovško četo, kjer je bil 5. avgusta 1941 ustanovljen Cankarjev bataljon.

29. julija 1941 je bila ustanovljena Jelovška četa na Gradišču. Tega dne je tudi zapriseгла. Sestavljena je bila iz ilegalcev s področja Dobrave, Otoč, Kroke, Črnceva, Begunj, Lesc in Bleda. Blejsko skupino, ki se je nekaj časa zadrževala okoli Oblakove planine na Jelovici, je vodil Jaka Bernard. Po vključitvi v četo je postal njen komandir. Komisar pa je postal Jože Kranjc-Žakelj, jeseniški železar.

Cankarjev bataljon je krenil na Partizanski vrh. Vodil ga je komandant, španski borec Jože Gregorčič, narodni heroj, komisar pa je bil Ivan Bertonec z Dobrave. Tu se je bataljon utaboril, 8. avgusta pa so Nemci organizirali prvo večjo ofenzivo. Pri napadu na Partizanski vrh in že prej na Mežaklo in Pokljuko so sodelovale vse elitne policijske enote z Bleda. Nemci so privlekli na Bled svoje prve mrličke iz gozdov in jih prepeljali v Kranj na skupno pokopališče. Prvi vojaški uspehi partizanov so v blejski kotlini omajali vero v nepremagljivost nemške vojske in duh upora se je naglo širil med ljudstvom.

Volfova hjša v Slamnikih in kmetija Matičkovich sta v tistih dneh postali javke in zveza za vse, ki so odhajali v partizane. Med drugimi je prišel tudi Franc Konobelj-Slovenko in Beguš z Jesenic. V Slamnikih so zbirali orožje, hrano, obleko in medicinski material, vse, kar so oskrbeli aktivisti po drugih vaseh. Priprave za vstajo so se uspešno razvijale. Organizatorji upora, narodni heroji Jože Gregorčič, Tomaž Vernik, Ton-

Blejski partizani na Pokljuki

DECEMBRSKA VSTAJA 1941

ček Dežman iz Lesc, Jaka Bernard, Andrej Žvan so znali voditi in usmerjati upor. Neustrašeno so žrtvovali vse za zmago in so s svojim osebnim zgledom pridobili veliko popularnost med ljudmi in v partizane so začeli vstopati novi borci.

Že takoj v začetku so nekateri izdajavci začeli zavirati gibanje. Likvidacija nekaterih izmed njih je ohromila njihovo sodelovanje z Nemci. Okupatorjeva reakcija na narodno-osvobodilni boj je bilo najbolj nečloveško nasilje. Zapori v Begunjah so se začeli polniti. Aretacij in deportacij sorodnikov borcev in aktivistov v nemška taborišča je bilo vedno več. Kot povračilo za partizanske akcije je okupator streljal talce. Najprej so bili ustreljeni talci v Lescah, potem pa v Zg. Gorjah. Da bi oplašili ljudstvo, so Nemci k streljanju prisilno prignali civilno prebivalstvo, ki je gledalo usmrnitev talcev, privezanih ob kolen. Da bi Nemci lahko opravičili te svoje drakonske ukrepe proti ljudstvu, ki niso imeli ničesar skupnega z vojnim pravom, so proglasili partizane za bandite, narodnoosvobodilni vojski pa niso priznali značaja regularne vojske.

Svojo nemoč proti uspešni taktiki gverilskega bojevanja in diverzij so Nemci pokazali v tem, da je gaulajter Kutschera že julija 1941 odredil policijsko uro od 10. ure zvečer do 4. ure zjutraj. Lokali so morali biti prazni že ob 21. uri. Okupator se ni počutil več varnega že v prvih mesecih okupacije niti v svojih, z vojsko obdanih in zavarovanih središčih.

Po borbi na Partizanskem vrhu, ki jo je vodil Cankarjev bataljon, se je Cankarjeva četa vrnila na sektor blejske kotline. Razdelila se je na manjše skupine, ki so se zadrževale na Homu nad Vintgarjem, na Pokljuki, na Mežakli in Mercu nad Jesenicami. V tem času so se tem skupinam pridruževali novi borci. Meseca septembra je bila napadena skupina, ki jo je vodil Andrej Žvan na Kleku, na obrobju Pokljuke. Skupina se je uspešno umaknila nemški obkolitvi. V tem spopadu je padel pod Klekom v Meji dolini gorjanski komunist ter vzorni kulturni in sindikalni delavec, železar Andrej Prešeren. Ranjenega so ujeli policijski psi. Nemci so ga privlekli na planino, ga zverinsko ubili in vrgli v mlako.

Oktober 1941 so se te skupine razrastle v 3 vode, ki so tvorili četo. Na poziv štaba bataljona se je četa premaknila preko Jelovice na Mohor. V tem času so Nemci intenzivno vohljali za partizani, vendar niso bili kos partizanskim skupinam, ki jih je vsestransko podpiralo ljudstvo.

Konec novembra 1941 je štab Cankarjevega bataljona na Jelovici poslal 6 borcev organizatorjev na Pokljuko z nalogo, da formirajo nove vojaške enote in začnejo s pripravami na vstajo. Prišli so: jeseniški železar Stane Bokal, Franci Beniger in domačini z blejskega kota: Andrej Žvan, Stanko Kocjančič, Alojz Knaflič ter Franc Grile. Ustavili so se na Slamnikih, od koder so odhajali na zveze v Gorje, Bled in Gorjuše. Pridobili so mnogo novih ljudi in začeli pripravljati decembrsko vstajo.

V tem obdobju sta se na področju blejske kotline oblikovali 2 središči narodnega odpora. Prvo, močnejše središče je delovalo v Gorjah in je bilo povezano z gozdnim področjem triglavskega predgorja, predvsem s Pokljuko — Mežaklo in Jesenicami. Drugo središče pa se je oblikovalo na Ribnem in Koritnem, kjer je bil doma Jaka Bernard. Tu je deloval komunist Jakob Torkar, delavec v železarni. Po Bernardovem odhodu v partizane so se v vaseh ob Savi formirale trojke, ki so vzdrževale zvezo s skupinami na Jelovici. Na Koritnem je delovala trojka Ivan Bernard, Franc Torkar, zidar in Ivan Zupan-Nestor, nadalje Miha Torkar in Jaka Zupan, kmet. Te skupine so bile povezane z Jakom Bernardom in Antonom Dežmanom-Tončkom (nar. herojem), ki sta se največ držala na Jelovici. V Ribnem so delovali Gabrijel Ferjan-Škorc, Jože Gracelj in brata Janez in Franc Janša. Na Mlinem pa je največ delala družina Kunčičevih in Grabnarjevih, v Bodešah Anton Toman, na Selu pa družina Poljanec. Vse te skupine so bile povezane ne samo s partizanskimi enotami, temveč tudi z Jesenicami, ker so nekateri delavci še vedno hodili v železarno in povezovali celotno organizacijo.

Dne 10. decembra 1941 je skupina, ki jo je poslal štab Cankarjevega bataljona in jo je vodil Stane Bokal, sklicala širši sestanek na Slamnikih pri Volfu. Poleg omenjenih borcev se je tega sestanka udeležil tudi bohinjski revolucionar Tomaž Godec. Proučili so situacijo in ugotovili, da obstajajo pogoji za splošno ljudsko vstajo na Gorenjskem, ki sta jo pripravila Stane Žagar, vodja Vojnorevolucionarnega komiteja za Gorenjsko, in Jože Gregorčič, vodja okrožnega vojnorevolucionarnega komiteja. Ta ljudska vstaja naj bi bila protiukrep nemškemu načrtom. Zvedelo se je, da so Nemci predvideli izselitev Gorenjske v najkrajšem času. Nemci so bili tako vzhičeni nad lepoto Bleda z okolico in Gorenjske sploh, da so sklenili, da mora

te kraje v kratkem preplaviti nemški živelj. V tem obdobju so celo izdali poštno znamko s sliko Bleda in napisom: Veldes deutsch für immer! To parolo so ponavljali ob vsaki priliki in govorilo se je, da je za Gorenjce že odrejeno mesto nekje v Ukrajini, kamor jih bodo preselili. Za komandanta štaba vstaje za osvoboditev bohinjske in pozneje blejske kotline je bil imenovan kovinar Stane Bokal. Takrat so ugotovili, da bi z nenadnim napadom v prvi etapi najprej osvobodili Bohinj.

Tomaž Godec je dobil nalogo, da organizira zbiranje prostovoljcev in napad v bohinjski dolini.

13. decembra je bilo zborovanje v Belci, v bližini Slamniov, kjer se je zbralo 200 pristašev narodnoosvobodilnega gibanja. Tega sestanka se je udeležila tudi Marija Mohorič, ena glavnih organizatoric oboroženega odpora. Na tem zborovanju je komandant Bokal imel ognjevit govor, ki je navdušil vse prisotne. Napovedano je bilo, da bo drugi dan ponovno zbor vseh tistih, ki so voljni pridružiti se oboroženi vstaji. Takrat je vladalo mnenje, da bo ruska zima prisilila Nemce h kapitulaciji in da je prišel primeren čas, udariti po okupatorju.

14. decembra se je zbralo v Belci 150 prostovoljcev. Tem je bil razložen načrt vstaje. Naslednjega dne se je izvedla mobilizacija v Gorjah, Gorjušah in drugih okoliških vaseh.

Andrej Žvan in Stanko Kocjančič sta formirala gorjansko skupino, ki se je na domačem območju oskrbela z orožjem in okrepila z ljudmi. Četa Andreja Žvana se je vračala na Gorjuše preko Pokljuke. Na Mrzlem studencu se ji je priključilo 30 gozdnih delavcev. Takrat so obiskali tudi gozdarja Hanzlovskega, da bi mu odvzeli orožje. Ta je bil že takrat povezan z Nemci in je izdajal. Hanzlovskega partizani niso dobili, ker se je skrnil. Kasneje je pristopil k specialnemu policijskemu oddelku in mnogo škodoval partizanskemu gibanju.

Ob 1 uri ponoči je četa krenila proti Gorjušam. Borili so se z globokim snegom, ki ga je na platoju Pokljuke zapadlo do 2 metra.

Na Gorjušah je bil pri Korošiču miting. Tu se je formiral bataljon 350 prostovoljcev.

Štab je sklenil, da še tisto noč začne z vstajo in to z napadom na Nomenj. Okoli 3. ure zjutraj se je bataljon spustil po strmih proti Nomenju.

Z organizatorji vstaje je bilo dogovorjeno, da se bo istočasno začela vstaja v Gornjesavski dolini. Če vlak iz Bohinja ne bi pripeljal na Jesenice, bi pomnilo, da je vstaja v bohinjski kotlini uspela. Izdajavec s Ko-

privnika pa je preprečil partizanski načrt. Nemci, ki so izvedeli za partizanski namen, so na postaji v Nomenju ojačili straže in pripravili močne oddelke za intervencijo. Zato je bila četa, ki je napadla postajo, odbita. Nemci z oklopnimi avtomobili pa so napravili izpad iz Bohinjske Bistrice. Še med borbo je jutranji vlak odpeljal proti Jesenicam in s tem je bil preprečen načrt splošne vstaje. Zaradi premoči sovražnika je komandant Bokal dal povelje za umik na Gorjuše.

Ta nastop je kljub nekaterim slabostim imel ogromen pomen za nadaljnji razvoj borbe na tem sektorju. Uspel ni zaradi izdaje in slabe oborožitve. Večji del borcev, ki so se priključili vstaji, je odšel na svoje domove, jedro pa je ostalo in tvorilo Poključsko četo, ki je hlabro vzdržala vse napade sovražnika. Šef preseljevanja, Maier Kaibitsch, je zaradi dobro organiziranega odpora moral odrediti, da se bo izselitev Gorenjcev izvedla po vojni. Tudi gaulajter Kutschera je bil odpoklican in je odšel na Poljsko, njegovo mesto pa je v prav nič zavidljivih okoliščinah prevzel gaulajter Reiner, ki pa se ni dosti razlikoval od krvnika, ki mu je sledil.

Nemci so bili prisiljeni spremeniti svojo taktiko. Prišli so do zaključka, da samo s silo vstaje ne bodo zatrli. Z razglasi so se začeli obračati na partizane, naj opustijo boj, naj ne nasedajo komunistični propagandi, vsem »zapeljanim« pa so obljubljali velikodušno pomilostitev.

NEUKLONLJIVI

Vojna se je z neizprosno krutostjo nadaljevala na življenje in smrt. Močno je odjeknila po vsej Gorenjski in tudi na Bledu slavna

Minerski vod na Ratitoveu

dražgoška bitka 9. januarja 1942. Te bitke se je kot komandir čete udeležil tudi Blejčan Jaka Bernard, Božo Ambrožič in še nekateri drugi. Tri dni je veter nosil izza pobočij zasnežene Jelovice bobnenje topov in odmev dolgih rafalov mitraljezov. Nemci so doživeli prvi veliki poraz in enega največjih porazov v borbi s partizani v Sloveniji.

Čez mesec dni po dražgoški bitki je 9. februarja na Stirpniku v Selški dolini, na začetku svojega vzpona, padel Jaka Bernard (narodni heroj), komandir II. čete Cankarjevega bataljona. Bil je zelo priljubljen med borci in komandanti. Veljal je za izreden vojaški talent. Zaradi njegove hrabrosti in predznosti so Nemci razpisali na njegovo glavo 50.000 mark nagrade. Blejci se dobro spominjajo njegovih podvigov iz prvega vojnega leta, kako je večkrat ukanil Nemce, npr. z akcijo na moko v Zapužah, ko so partizani s kamionom, preoblečeni v nemške uniforme, mimo zased pripeljali moko do vzhodja Jelovice. Tudi napad na policijsko patrolo v Rovtah, kjer je padlo 46 policistov, je bil izveden pod njegovim vodstvom. S svojo smrtjo je potrdil slavo neustrašenega borca. Ko se je prebijal z Demšarjem iz Škofje Loke skozi nemški obroč iz obkoljene hiše v globokem snegu, so ga Nemci ranili. V grapi je v zametih snega omagal. Nemci so ga hoteli dobiti živega. Preden so ga dosegli, se je ustrelil sam. Vzor njegovega junaštva in borbenosti pa je živel naprej v borcih, ki so prihajali.

Da bi okupator uničil prve partizanske enote, je z vso silo navalil na predele Pokljuke. Iz Gorjuš se je Pokljuška četa umaknila v vas Zatrnik. Četa je nameravala preprečiti izselitve v Gorjah. Prišle so vesti, da bosta dve nemški diviziji prišli hajkat na Pokljuko. Klerikalni voditelji so izvajali propagando in pozivali borce, naj gredo na domove. Nekaj borcev je nasedlo tem govoricam, 24 partizanov pa je ostalo trdno odločenih, da v težki zimi nadaljujejo borbo na življenje in smrt. Konec decembra 1941 so Nemci navalili proti Zatrniku. Četa se je umaknila na grebene Barjance. Tokrat so Nemci udarili v prazno, ker se je znašel neki pastir in zabrisal sled z glavne ceste v hosto. Na Silvestrov večer je četa vdrla na Bled. porezala žice in požagala nekaj drogov električne napeljave, tako da so Nemci imeli alarm za Novo leto in so ga praznovali v temi.

3. januarja 1942 je 600 mož močna nemška kolona napadla četo na grebenih Barjance. Četa je uspešno odbila napade v globokem snegu, vendar je po težki dvourni borbi do-

živela presenečenje. Izdajavec gozdar Hanzlovski je pripeljal nemške smučarske oddelke za hrbet in četa se je v zadnjih trenutkih umaknila, preden so Nemci sklenili obroč.

Po tej borbi je četa odšla v Slamnike in nekaj dni počivala. Tu so jo aktivisti opremili s hrano in smučmi. Potem se je četa podala čez zasneženo Pokljuko na planino Lipanco, 1630 metrov visoko v področje meje zadnjega drevja, snega in skalovja.

18. februarja 1942 so Nemci četo, ki so jo zvovali verjetno zaradi gazi v snegu, z izvidniškim avionom in s pomočjo izdajavcev skoraj obkolili. V tej akciji je v zasedah, obkoljevalnem manevru in v napadu sodelovalo vse razpoložljivo nemško vojaštvo. Borba se je vodila ves dan. Napad na četo so izvedli specialni policijski smučarski oddelki z Bleda. Temperatura je ta dan padla na -30°C . V Lipanci je bilo preko 2 metra snega. Komandant Stane Bokal se je odločil, da bo branil levi greben vse do 2000 metrov visokega Lipanskega vrha. Četa je v borbi vzdržala na položajih do mraka. Jedro se je borilo pod stenami Lipanskega vrha in mu Nemci niso mogli do živega, kljub temu da so prodrli na vrh. Komandant Stane Bokal je bil smrtno ranjen in je omahnil s police čez steno Lipanskega vrha v Krmo. Prav tako je strmoglavil odredni kurir Kraus z Jesenic, Knaflič in Jakopič pa sta bila v borbi ubita. Borba v Lipanci, ki je bila ena redkih zimskih visokogorskih borb, je presenetila Nemce in njihove štabe. Partizani so pokazali višek človeške vzdržljivosti in manevrske sposobnosti: v stelah in snegu so se borili vse do noči in se v mraku prebili. Nemci so nato požgali pastirske stanove, na Bledu pa so razglasili, da so uničili Pokljuško četo.

Po tej borbi se je četa umaknila v Slamnike. Pri Matičku in pri Volfu se je 14 dni zdravilo zaradi ozeblin 8 partizanov; Franc Smrekar, kateremu so zmrznile noge, pa je ostal pri Matičku skoraj 2 leti.

Brez posebnih izgub je četa preživela zimo. Na poletje je prišlo mnogo novih borcev v partizane. Zato je bil ustanovljen junija 1942 na Pokljuki Prešernov bataljon, ki je bil razdeljen na dve četi. Za komandanta bataljona je bil postavljen Andrej Žvan-Boris, za komisarja je bil postavljen Jože Kranjčakelj, za intendanta pa Anton Ambrožič-Božo. Komandirja čet sta bila Iztok in Anton Dežman-Tonček, komisarja pa Janez Žvan-Dravski in Tone Matoh.

Poleti 1942 je enota tega bataljona doživela spopad z Nemci na Voklem. Ob tej priliki je

padel prvoborec Oskar Pogačnik, šofer iz hotela Toplice z Bleda. Na četo je udarila močna kolona policistov. Oskar, ki je kril umik svoje enote, se je v zaščitnici potem, ko je bil ranjen, boril do poslednjega diha in naboja. O njegovi junaški smrti so Nemci dolgo govorili po Bledu.

BORBA ZALEDJJA

Vojaški uspehi partizanskih enot ter žrtve zaledja so vztrajno votlili in izpodkopavali varnost in moč okupatorja. Skupaj z naraščanjem NOV in POJ se je krepila in gradila razsežnost OF in naše nove oblasti. Vedno manj je bilo ljudi, na katere bi se Nemci lahko oprli, še manj pa zanesli. Tudi drobna buržoazija, ki se je svojčas navduševala nad nemško gospodarsko močjo, je začela Nemcem obračati hrbet. Le nekaj moralnih izpriencev je šlo po poti narodnega izdajstva ter sodelovalo z okupatorjem pri njegovih zločinih, ovajalo pristaše Osvobodilne fronte in izsiljevalo naše ljudi. Prebivavstvo se še danes z gnusom spominja njihovih dejanj in imen, kakor so bili: župan Franc Par, Marolt, Urban, Plemelj, Kovača, Franc Potočnik, Franc Kos, Metod Tomc, Filip Jamnik, Miha Koh, Franc Svetina in še nekaj drugih sodelavcev gestapa, ki so skoraj vsi prejeli plačilo.

Kljub vse večjemu pritisku in nasilju okupatorja se je ljudstvo strnilo enotno okoli OF in Partije. Brez dobre povezave z zaledjem borci v gozdovih ne bi mogli obstati. Imamo partizanske vasi Kuplenik, Slamniki, Boh. Bela ter vasi na sektorju Ribna, kjer so vsi prebivavci razen redkih izjem v celoti podpirali partizansko vojsko. Poznamo družine, ki so od začetka do konca vojne žrtvovale vse, tudi zadnji košček kruha, za naše borce. Zato nikdar ne bomo pozabili imen družin, kot so: Volfova in Matičkova na Slamnikih, Primoškova in Oblakova na Kupleniku, Barončeva in Golčeva na Rečici, Mašišnikova na Mlinem in še mnoge druge, ki so ne glede na žrtve in nevarnost postale zavetje ranjenih partizanov posebno v prvih letih in so v najtežjih pogojih prehranjevale naše borce.

V aprilu 1942 je skupina v Ribnem dobila zvezo z Jelovško četo in prejela nalogo, da likvidira izdajavca Janeza Koselja in Stanka Muleja. Skupina je ugotovila, da navedena vzdržujeta zveze z županom komisarjem Klajnbergerjem. Ugotovljeno je bilo, da je ta sodeloval z gestapom na Bledu. Zaradi tega je Jelovška četa skupno z aktivisti 13. junija 1942 napadla podnevi občino. Komi-

sarju Klajnbergerju je uspelo pobegniti, enota pa je razbila in uničila občino. Po tej akciji so glavni aktivisti Gabrijel Ferjan, Joža Gracelj, brata Janša in skupno z njimi 13 fantov odšli v partizane.

Jeseni leta 1942 je štab Prešernovega bataljona na Pokljuki poslal na teren Antona Ambrožiča-Boža z nalogo, organizacijsko povezati v odbore vse aktiviste OF. V kratkem času je bilo organiziranih na sektorju blejske kotline 15 odborov terenskih OF organizacij z 80 člani. Vse te terenske organizacije so imele šifrirana imena. Večina članov teh prvih odborov so bili komunisti.

Ščasoma so ti odbori OF obstajali v sleherni vasi. S prevzemom določenih nalog so začeli predstavljati hrbtnico moči narodnoosvobodilnega gibanja. Funkcionirali so kot neposredni nosilci in izvrševalci ljudske oblasti ter so se v teku boja v svojem delu in pomenu vse bolj izpopolnjevali.

V mesecu avgustu 1942 so Nemci z močnimi silami hajkali Pokljuko in obrobja Triglavskega pogorja. Prodrli so vse do Kredarice in Triglava. Vznemirjale so jih akcije, ki so jih partizanske enote uprizarjale na bohinjsko progo in so jih ovirale pri njihovih načrtih. Tako je po zaslugi izdajavca neka nemška enota obkoljevala partizansko taborišče na Jezercu pod Višelnikom na gozdni meji, skoraj v goličavi. V taborišču so presenetili ne da bi vedeli štab Gorenjskega odreda, ki so ga sestavljali Polde Stražišar, France Potočnik, Ernest Zajder-Iztok in kurir Ivan Bernard. Nemci so z bombami in rafali pokosili vse, ujeli so pa ranjenega Franceta Potočnika, ki je kasneje podlegel v nemškem taborišču v Mauthausenu. V borbi na Višelniku je v tej hajki padel tudi neki nemški major. Partizanske čete odreda, ki se je zadrževal tedaj na Pokljuki, pa Nemci niso uspeli iztakniti. Ta dan je bil tudi patrolni spopad na Kredarici.

Minerski vod na Pokljuki

Po smrti komandanta Gorenjskega odreda Poldeta Stražišarja je prevzel funkcijo komandanta Gorenjskega odreda Andrej Žvan-Boris. Napori Nemcev, da bi zajezili narodnoosvobodilno gibanje, so bili zaman. Do spomladi leta 1943 so se organizacijsko utrdile tudi partijske celice. Tako so na primer celice štejele: na Rečici 6 članov, na Boh. Beli 18 članov, na Mlinem 6 članov, v Ribnem 16 članov, v Gradu 10 članov, v Zagoricah 5 članov, tako da je narastlo število članov Partije od prvih 7 na 61 članov. Sporedno z razvojem Partije in OF pa so se razvijale tudi množične organizacije: AFŽ, mladinska organizacija, SKOJ, gospodarske komisije, tako da se je baza sodelovanja v gibanju narodnoosvobodilnega odpora neprestano širila. Posebno mladinci skojevci so se izkazali v pomoči narodnoosvobodilni vojski; kot obveščevalci, kurirji, vodiči, so sodelovali v vseh akcijah in tudi množično odhajali v partizane.

LETO 1943

Narodnoosvobodilna borba se je v letu 1943 razplamtela do obsega, ki je okupatorja prisilil držati na sektorju blejske kotline vse močnejše vojaške sile. Vsi hoteli, vile, bivše dvorske garaže, Blejski grad, kasarne na Boh. Beli, itd. so bile polne vojaštva, policije in gestapa. Na Bledu je bila tudi enota divizije Brandenburg, specialni lovci na ljudi, ki so imeli posebna pooblastila — proste roke za vse zločine. V bivših dvorskih garažah na Mlinem je imela policija šolo za policijske pse. Vso dobo okupacije je bilo na Bledu povprečno 800 mož stalne vojske. V hotelu Central in Petran pa je bila nastanjena specialna policijska enota za partizansko bojevanje. K temu moramo prišteti še civilne sodelavce okupatorja, ki jih je bilo na Rečici 28, v Gradu 38, na vsem Bledu pa je bilo 120 članov NSDAP, večinoma Nemcev z uradov. Nadalje je bilo 11 članov pete kolone, 27 izrazitih domačih nasprotnikov in 7 aktivnih domačih gestapovcev. Poleg teh stalnih okupatorjevih sil je okupatorski štab ob vsaki ofenzivi na Jelovico ali Pokljuko pritegnil posebne enote v pomoč iz drugih garnizonov Gorenjske, porabljali pa so tudi enote, ki so odhajale na fronto. Vsi ti sovražnikovi vojaški in policijski potenciali, ki so v posameznih akcijah šteli tudi do 10.000 mož, podprtih z velikim propagandnim aparatom, pa niso mogli zavreti nadaljnjega porasta naše vojske. Množičnost dela v OF je v letu 1943 dosegla zavirljiv uspeh. Upor se je razširil in zajel najširše sloje ljudi. Za

okupatorja ni bilo več mirnih noči. Eksplozije in drdranje strojnic je vse pogostejše odmevalo v noč. Bilo je vse več sabotažnih akcij na železnici, obračuni z narodnimi izdajavci in pogostejši so bili napadi na nemške patrulje. V NOV in POJ je odšlo v letu 1943 136 borcev, med njimi največ mladine.

V letu 1943 so delovali v območju blejske kotline na Pokljuki in Jelovici bataljoni Gorenjskega odreda, ki ga je vodil Andrej Žvan-Boris. Bil je vključen v 3. alpsko cono. Partizanske enote so v ofenzivah v letu 1942 imele precej žrtev, vendar so številčno naglo naraščale. Landwache ali vaške straže se Nemcem v blejskem kotu niso obnesle.

Tudi na Gorenjskem se je pokazala potreba po večjih partizanskih enotah, posebno glede na nemške neuspehe na italijanski fronti. 13. julija 1943 je bila v Davči ustanovljena VII. SNOUB gorenjska brigada Franceta Prešerna, v katero so se vključile tudi nekatere enote, ki so delovale na področju blejske kotline. Ustanovitev omenjamo zato, ker so bataljoni te brigade večkrat prodri na blejsko območje v okviru XXXI. divizije.

Blejska mladina je sestavila na Pokljuki v sklopu I. bataljona Gorenjskega odreda svoj udarni vod s komandirjem Jankom Rusom na čelu. Ta vod je opravil mnoge drzne akcije in sabotaže. Jeseni leta 1943 pa je blejski udarni vod ponesel iskro narodnega upora na zaslužnjeno slovensko Koroško. Kasneje se je z dotokom novih borcev ta vod formiral v Koroški bataljon, ki je v mejah nemškega Rajha zadajal Nemcem težke udarce.

V letu 1943 se je proti koncu organizirala varnostna obveščevalna služba, ki je imela en center na Jelovici pod šifro »Straža«, en center pa na Pokljuki. Bled sta si ti dve skupini glede na svoje delovanje razdelili po terenskih razmerah na polovico. Kasneje je bila v letu 1944 ustanovljena OZNA in VDV enota. Naloge VOS so bile organizacije obveščevalne službe, obračun z izdajavci in izvajanje diverzantskih akcij. Na blejskem področju je VOS dobro deloval, saj je s svojo mrežo in obveščevalci segel celo v nemške vrste ter je imel poročevalce tudi iz vrst orožnikov, enega celo v štabu žandarmerije za Gorenjsko na Bledu. Celu tolmač zloglasnega gestapovca Rosumecka je prišel osebno na vezo in dal nekaj koristnih podatkov.

Nemški polom pri Stalingradu, udarci zaveznikov na vseh drugih frontah ter krepitev NOV so Nemce prisilili mobilizirati gorenjske fante v Arbeitsdienst in zatem v nemško vojsko. Mnogo jih je odšlo namesto

k Nemcem v partizane, mnogo pa jih je kasneje dezertiralo in se vključilo v enote NOV in POJ. Okupator je v svoji nemoči v letu 1943 najbolj besnel ter se poslužil podlih metod nasilja. Streljal je talce, zapiral v Begunjah, deportiral v taborišča smrti, tako da je z Bleda izselil 70 ljudi.

IZDAJAVCI NA DELU

Poleti 1943 je bila Lipanca drugič prizorišče spopada z Nemci. V gozdu pod planino je taborila četa Gorenjskega odreda. Po zaslugi izdajavca jo je Nemcem uspelo še ponoči obkoliti in udariti nanjo v jutranjem somraku. Z nenadnim ognjem iz avtomatskega orožja so presenetili partizane. Kljub veliki premoči in gostim zasedam se je nekaterim posrečilo prebiti. 13 borcev in bork je žrtvovalo življenje, 22 pa so jih Nemci ujeli. Od 45 borcev jih je ostalo 10. Med drugimi so v tej borbi padli: Anton Torkar, Kunčič z Mlinega, Zemva in Volf iz Gorij, Darko Perc z Bleda. Od ujetih so jih Nemci nekaj v Begunjah postrelili, nekatere pa poslali v taborišče.

V mesecu decembru so enote Prešernove brigade prodrle na področje blejske kotline. 3. bataljon, ki je prišel iz Bohinja, se je nastanil v Lovčevem hotelu in letoviščarskih hišicah na Goreleku. 17. decembra 1943 so bataljon, v katerem je bilo tudi nekaj blejskih fantov, po zaslugi podlega izdajavca Obada z Gorjuš, ki je po sledi bataljona natresel rdeče soli, Nemci obkolili. Komandant bataljona je bil Anton Rozman-Dren iz Bohinja. Nemci so ubili stražarje in udarili po partizanih, ki so utrujeni od nočnega pohoda počivali. Vnela se je borba, ki je trajala 5 ur. Nemški ogenj je bil strahovit. Le redkim borcem se je posrečilo prebiti iz hotela. Zaman je skušal štab bataljona in del borcev, ki so ostali izven obroča, prebiti obroč in rešiti obkoljene tovariše. Tako obkoljenemu delu bataljona ni preostalo drugega kakor borba ali vdaja. Izbrali so boj in se borili do zadnjega. Dokler so mogli, so odbijali nemške juriše. Nemci so napadali z močjo 500 mož ter so bili oboroženi s težkimi minometi in mnogimi strojnimi. Z minami so zažgali hotel. V gorečem poslopju so se borci borili do zadnjega. Šele, ko je bil hotel ves v plamenih in dimu in je fantom zmanjkalo municije, je Nemcem juriš uspel. Nemci so postrelili ranjene partizane, ki so obležali ob poskusu preboja. V tej borbi je padlo 79 borcev skupaj s tistimi, ki so zgorili v plamenih hotela. Po poročilih štaba so

imeli Nemci 20 do 25 mrtvih, kot pa se je kasneje izvedelo iz nemških virov, so imeli 74 mrtvih, med njimi 3 oficirje. Neki major, ki je bil huje ranjen, je kasneje umrl v bolnišnici.

Sredi decembra so bile enote Prešernove brigade na Rovtarici. Ostanke III. bataljona so se združili z brigado.

25. decembra je I. bataljon napravil rekvizicijo pri nemškem priseljencu na Koritnem. Nемец je hišo, iz katere so že izselili naše ljudi, utrdil. Ob poskusu, vdreti v hišo, je bil ranjen en borec. Akcija je uspela, priseljencu so zaplenili živino in orožje.

27. dec. je IV. bataljon Prešernove brigade demonstrativno napadel nemško vojašnico na Boh. Beli. Napad je bil izveden s področja Babjega zoba. Ko so se Nemci postrojili k zboru, jih je začel bataljon obstreljevati z minometom in strojnimi. Nemci niso intervenirali z izpadom iz vojašnice. Bataljon se je umaknil brez izgub.

DELO ODBOROV OF

Že v letu 1943, posebej pa še v letu 1944 so odbori OF dobili vedno večji ugled in razmah ter se razvili na čelu ljudske oblasti. Njihova uveljavitev in delovanje je predstavljalo dejansko državo v državi. Odbori OF so organizirali zaledje in vsestransko pomoč za potrebe vojske. Iz okoliških vasi Bleda so kmetje vozili hrano za naše enote na Jelovico in Pokljuko. Iz vasi Ribno pa so kmetje vozili hrano daleč preko Jelovice, celo v Selško dolino.

O povezanosti odborov OF z vojsko nam kaže lep primer uspešne akcije; to je partizanska enota napravila s sodelovanjem in pripravami, ki jih je opravil OF odbor, na vilo Marič v centru Bleda. V tej vili je bilo gestapovsko gnezdo. Partizani so zaplenili vse orožje, municijo in opremo.

Iz dobe okupacije nam je ohranjen zelo dober arhiv odbora OF Bled-Grad, iz katerega je zelo razvidna metoda in dejavnost vseh drugih odborov OF. Ta odbor je imel šifro »Sojna 2«. Od leta 1943 do osvoboditve ga je vodil Franc Jarc, z imenom Marjan. Da bi dobili vtis pomembnosti in težavnosti funkcioniranja naše porajajoče se ljudske oblasti, bi navedli nekaj primerov iz tega dobro ohranjenega arhiva. Sekretar Marjan je bil uslužben na občini ter je imel veliko možnost dobivati podatke o okupatorju in tudi vse druge podatke, ki so jih potrebovale vojaške enote in višji odbor OF. Zanimivo je, da je gestapo vse do osvoboditve pre-

iskoval in sumil, da nekdo z občine izdaja važne podatke. Zloglasni in zviti gestapovec Rosumek se je zaklel, da ga bo dobil. Na srečo se njegova napoved ni uresničila. OF odbor »Sojna 2« je kot vsi drugi odbori v blejski kotlini dobival navodila od okrajnega odbora in pokrajinskega poverjenišva OF za Gorenjsko, pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko in gospodarskih komisij. Kasneje je sodeloval s komando mesta Bled, s štabom Jeseniško-bohinjskega odreda, z vojno oblastjo IX. korpusa, s komando področja za Gorenjsko in drugimi forumi. Povezava in organizacija je bila kljub gestapovski kontroli odlična. Odbori OF so imeli nalogo širiti partizansko časopisje: »Partizanski dnevnik«, »Ljudsko pravico«, »Slovenski poročevalec« ter različne brošure. Prav tako so morali odbori slediti in nenehno razkrinkavati škodljivo nemško propagando, ki jo je trosil močan aparat nemškega urada za agitacijo in propagando. Arhiv tega odbora nam je ohranil skoraj vse plakate in letake, naslovljene na prebivavstvo. Kulturno stopnjo nemških nadjudi naj nam ilustrirajo samo nekateri naslovi, ki se jih marsikdo še dobro spominja:

»Od rokovnjačev zapeljani, vrnite se«, »Ukrep zoper svojat«, »Banditi so vaša nesreča«, »Samo Nemčija urejena država«, »Cilj banditov — boljševiška svoboda«, »Težko zadeti Gregorčič ubit na Jelovici«, »Udarec drži, 120 banditov ubitih«, »2 politkomisarja ustreljena«, »Broz Tito ponovno na begu«, »Kmetov odgovor«, »Papež govori«, »Zakaj so bile rodbine domačinov odseljene«, »Boljševiška morilska kuga na Gorenjskem«, »Kdor se zadnji smeji« in »Ura obračuna je prišla«.

Poleg teh in še nekaterih drugih propagandnih letakov in brošur hrani arhiv tudi 13 letakov o smrtnih obsodbah.

Odbori OF so redno pošiljali poročila okrajnim odborom. Obveščali so jih o gibanju sovražnika, o uspehih prehranjevalnih akcij, urejali so mobilizacijske zadeve, popisovali sredstva za vojsko. Poleg tega so pošiljali važne podatke obveščevalnega značaja. V ilustracijo situacije v letu 1944 naj navedemo nekaj podatkov iz poročila okrajnemu odboru Gorje-Bled.

»O gibanju vojaštva se poroča, da se nahaja na blejskem gradu 180 Rusov, v vili »NADA« posebni odred SS 16 mož, v hotelu »ASTORIA« protitankovski oddelek s 4 topovi. V Zdraviliškem domu skladišče municije. Pred Zdraviliškim domom se gradi bunker, obrnjen proti hotelu »JEKLER«, v hotelu »JEKLER« je nastanjen samo gesta-

po, v »SPLENDIDU« policijsko okrevališče, v hotelu »MON PLAISIR« SS okrevališče, v Park hotelu pa komanda gestapa. V Želečah 26 vojakov bele garde. Poroča se, da vojaštvo ponoči patroljira proti Bledu in strelja vsepovprek, da nemški vojaki krađejo, kar jim pride pod roko, posebno sadje na vrtovih in krompir po njivah.«

Nadalje govori poročilo o delovanju naslednjih gestapovskih zločincev in njihovi nastanitvi na Bledu:

»Ruks Karel, podpolkovnik, v štabu gestapa, stanujoč v hotelu »Jekler«, Rosumek Helmut, štab gestapa (odredbodajavec za aretacije in zapore v Begunjah), Paher Franc, sturmbanführer, Klement Valter, major gestapa, stanuje v vili »Dobrota«, Šlifer Rudolf, eden od šefov gestapa v Ljubljani, stanujoč na Bledu. Gestapovci — zasliševavci: Laske Hilmar, Ligel in drugi. Na Bledu je bival dr. Mesiner Kurt, sodni svetnik, vila »Zlatorog«, glavni sodnik pri smrtnih obsodbah v Begunjah, oziroma v Park hotelu, kjer so se procesi opravljali. Kasneje odšel v Ljubljano. Za dr. Bauerjem je prišel za glavnega komandanta gestapa SS oficir Fogt. Omeniti je tudi Kratky Karla, vodjo žandarmerije, velikega nasprotnika naših ljudi, ki se je pokazal posebno surovega pri mučenju blejskega prebivavstva.« Tu je omenjeno le nekaj glavnih vojnih zločincev, ki so v dobi okupacije pili kri gorenjskemu prebivavstvu. O vseh teh so vodili račun naši OF odbori.

Poleg naštetih nalog je bila zelo pomembna gospodarska funkcija OF odborov. Iz arhiva je razvidno, da je samo OF odbor Grad poslal od sredine leta 1943 partizanom 3200 kilogramov hrane in 6000 kosov obleke in drugih potrebščin.

IZNENADEN VDOR NA MLINEM 1944

Od OF odborov je bil odbor na Mlinem zelo delaven. Večino prebivavstva so že leta 1943 vključile OF, AFŽ in mladinske organizacije. Dobro je delovala tudi partijska celica. Odbor se je sestajal v vili »AK«, le nekaj minut oddaljeni od nemških postojank. Tja so prihajali na sestanke politični delavci in obveščevalci, ki so prihajali preko Save z Jelovice ali s Pokljuke. Ta odbor je vestno izvajal vse naloge kot drugi odbori. Delo odbora je bilo precej otežkočeno, ker so bile na sektorju glavne policijske enote in je delovalo na njem tudi nekaj izdajavcev. Tako sta se po zaslugi izdaje, ki še danes ni povsem razjasnjena, izvedla največji vdor in

znane aretacije na Bledu, 19. julija 1944 so Nemci aretirali 3 člani OF. 22. julija pa se je znašlo 36 članov OF z Mlinega v zaporih v Begunjah. Ob tej izdaji je interesantno, da je imel gestapo podatke za sestanke skoraj po datumih ter je vedel za večino ilegalnih imen, ki so jih imeli odborniki. Zaslisevanje v Begunjah je trajalo nekaj tednov. Zapornike so strahotno mučili. Vendar od glavnih voditeljev niso dobili niti podatkov niti priznanja. Meseca avgusta in septembra so Nemci odpeljali v koncentracijska taborišča Rawensbrück, Dachau in Buchenwald 13 najbolj obremenjenih. Nekaj jih je bilo poslanih na prisilno delo za nekaj mesecev v Nemčijo, druge pa so spustili domov. Iz koncentracijskih taborišč se je vrnilo 8 ljudi. 5 mož, naprej obsojenih na smrt, pa je ostalo v Buchenwaldu. To so bili v glavnem voditelji fronte in Partije, in sicer: Franc Sever, Janez Heberle, Miha Mandeljc, Andrej Vovk in Avgust Kocjančič.

Tudi ta udarec ni zavrnil dela OF. V letu 1944 in do osvoboditve so odšli v partizane nadaljnji novi borci. Večji del bremena organizacijskega dela so prevzele žene in mladina. S preziranjem nevarnosti so žene in mladinci izpeljali tudi najtežje naloge. Opravljali so kurirsko službo mimo nemških zased in patrol ter so se posebno izkazali v času ofenziv na sektorjih Ribna in Boh. Bele, kjer so tekle glavne kurirske relejne linije čez progo in Savo. Imena: Špelca, Krista, Polonca, Minka, in vrsta drugih so bila splošno znana v vrstah našega gibanja.

Šele v letu 1944 je skušal okupator zasejati seme razdora tudi v blejski kotlini in vzpostaviti belo gardo. Obstajal pa je samo štab, ki sta mu načelovala dva tujezemca. Komandir Henrik Göpert in neki Omer Murgič. Ta dva sta imela le nekaj izprijencev od drugod pod seboj. Odpor prebivavstva je delo teh narodnih izrodov popolnoma onemogočil.

XXXI. DIVIZIJA V NAPADU

V letu 1944 ni bilo večjih partizanskih enot na Gorenjskem, posebno ne v blejski kotlini. Manjše enote so bile spričo nemške nadmoči defenzivne. Zato je udar XXXI. divizije na ta sektor v mesecu maju vojaško in politično toliko bolj pomemben. Silovita napadalna akcija po Gorenjskem in Primorskem proslavljenih udarnih brigad Franceta Prešerna, Janka Premrla-Vojka in Ivana Gradnika je sovražnika presenetila in potisnila v defenzivo. Brigade so prodrle na Jelovico, v Bohinj in na Pokljuko nad Bledom. Napadi

bataljonov so veljali komunikacijam, cestam, progi in postojankam. 18. maja je bataljon Gradnikove brigade porušil cesto Bled—Gorje—Mrzli Studenec. Ker so hoteli Nemci preprečiti akcijo bataljona, je prišlo do spopada. V dveurni borbi s kolono 300 Nemcev so se morali le-ti umakniti, imeli so 35 mrtvih in 28 ranjenih.

V noči od 22. na 23. maj se je rušila proga, 26. maja je I. bataljon Prešernove brigade napadel nemško postojanko v Ribnem pri Bledu, II. bataljon pa postojanko v Koritnem. Postojanki sta bili minirani in zažgani. Skupno je Prešernova brigada v postojankah in v avtokoloni, ki je prišla Nemcem na pomoč iz Radovljice, zadala izgubo 30 mrtvih.

V isti noči je Gradnikova brigada napadla postojanko v Zgornjih in Spodnjih Gorjah. Postojanki sta bili močno poškodovani. Enota iste brigade je napadla električno centralo v Sp. Radovni, jo minirala in uničila. 8 Nemcev je bilo ubitih, 6 ujetih, zaplenjeno je bilo mnogo orožja, municije in opreme. Z miniranjem električne centrale je bila nemški vojski napravljena milijonska škoda. V isti noči je bil porušen most na cesti proti Jesenicam in minirana proga pri Podhому na 4 mestih.

Po zaključku ofenzivnih akcij, ki so prinesle velik preplah v nemške štabe na Bledu, se je divizija umaknila. Za zaključek je enota Gradnikove brigade z Mežakle demonstrativno z minometi napadla Jesenice.

Pri vseh teh akcijah divizije so naši vojski pomagali blejski aktivisti kot vodiči in preskrbovalci prehrane. V centru Bleda so bile izvršene sabotažne akcije.

V juniju 1944 se je divizija ponovno vrnila na področje Jelovice. 18. junija je Prešernova brigada zavzela položaje blizu Rovtarice in je imela spopade z nemškimi patrolami. 19. junija se je I. bataljon, ki se je

Prevoz hrane preko Jelovice na osvobojeno ozemlje Primorske pozimi 1944

pomikal proti Selški planini, zapletel v borbo z Nemci. V triurni borbi je bataljon Nemce vrgel s položaja in jih prisilil k umiku proti vasi Kupljenik nad Bledom. Nad Rovtarico in nad Selško planino pa so ostale močne nemške sile, na katere je naletel II. in III. bataljon s štabom brigade. Partizanska kolona je padla v zasedo in imela nekaj mrtvih in ranjenih. Brigada se je po presečenju uredila in z jurišem pregnala Nemce z grebenov nad Selško dolino. V jurišu je padel komandant III. bataljona Anton Rozman-Dren. Partizani so gonili Nemce vse do Soteske. V napadu na enote XXXI. divizije na Jelovici so sodelovale vse nemške enote iz Bohinja, z Bleda, iz Radovljice in Kranja. Mostovi na Savi pa so bili vseskozi v zasedah, tako da je bilo bataljone zelo težko oskrbovati s hrano.

19. in 20. julija 1944 je Prešernova brigada v svojem celotnem sestavu zadnjikrat prodrla na sektor blejske kotline. Zadržala se je na področju Pokljuke in Mežakle, od koder se je izvedel napad na Jesenice. Brigada je mobilizirala na Jesenicah okoli 300 delavcev, ki so delali Nemcem, in se je srečno izognila nemški obkolitvi, se prebila preko Radovne na Pokljuko in od tod na Jelovico.

Vsem Blejcem je živo v spominu grozoten zločin podivjanih okupatorskih vojakov v Radovni. Prebivavci vasi Radovna so vso vojno sodelovali s partizanskimi enotami, posebno pa so bile redke domačije, raztrezene po slikoviti dolini med Pokljuko in Mežaklo, kjer teče bistra gorska rečica Radovna, v pomoč kurirjem, ki so vzdrževali od tod naprej zvezo vse do Koroške. Proti koncu leta 1944 so domači izdajavci-raztrganci ovaljali prebivavce Radovne tako dolgo, da je enota regimenta Brandenburg, ki je imela posebna pooblastila, napravila kazensko ekspedicijo. Ker v vasi niso našli partizanov, so pobili 17 civilistov, tudi žene in otroke, zažgali hiše in pometali ljudi v ogenj. O tem dogodku poroča sekretar OF odbora, da je bil zaradi velikega ogorčenja ljudstva komandant regimenta Brandenburg, major Von Gören klican na odgovornost. Ta zločin je pričel raziskovati neki nemški polkovnik. To dokazuje, da se je celo Nemcem ogabnost tega zločina zdela pretirana. Vendar ni imel rezultat preiskave nobene veljave, ker so enote regimenta Brandenburg — lovci na ljudi, imeli posebna pooblastila in so še naprej opravljali zločine.

Kako globoko je prodrla akcija obveščevalcev partizanskih enot, nam dokazuje diverzija na štab gestapa v Park hotelu. Obveščevalci so dostavili razstrelivo »plastic«

skojevkam, ki so ga vtihotapile na Bled. Aktivistka OF, uslužbenka v Park hotelu, pa je peklenški stroj z razstrelivom odnesla v hotel. Kljub temu, da eksplozija ni dejstvovala v preračunanem času, je napravila ogromen preplah v gestapovskem štabu. Zdaj se Nemci nikjer več niso počutili varne.

Jeseni 1944 je začel delovati Jeseniško-bohinjski odred s svojimi bataljoni in kasneje tudi komanda mesta Bled, katere zadnji komandant je bil Niko Fabjan. Odbori OF so z vsemi vojaškimi enotami tesno sodelovali in jim omogočili vrsto napadov na okupatorja. Jeseniško-bohinjski odred, katerega prvi komandant je bil Milče, zadnji pa Ivan Leban, je uresničil težnje organizatorjev decembrske vstaje 1941 ter v Bohinjski dolini ustvaril osvobojeno ozemlje. Odred je postopoma kontroliral tudi predele okoli Bleda in držal Nemce v postojankah.

V nadaljnjem razvoju jugoslovanske armade in ljudske oblasti se je OF razvijala v višje oblike. Delegati blejskih odborov so prisostvovali pokrajinski konferenci OF 15. decembra 1944 v Bohinju, ki jo je vodil tov. Miha Marinko. Na tej konferenci so osvojili sklepe za zadnje organizacijske priprave glede prevzema oblasti.

ZADNJI BOJI

Vojna se je bližala koncu. Boji so bili vse ostrejši. Nemci so ob podpori mednarodne reakcije napravili zadnjo težko ofenzivo na IX. korpus z namenom, da bi naše enote odvrnili od Trsta. V teh borbah je padlo precej prostovoljcev in mobilizirancev iz blejskega okoliša, posebno tisti, ki so proti koncu vstopili v partizane. Nekaj delov razbitih enot iz brigad IX. korpusa se je umaknilo tudi na blejski sektor. Da bi olajšali težki položaj enotam okoli Trsta, so bataljoni Jeseniško-bohinjskega odreda in komande mesta Bled prešli v ofenzivo. Meseca aprila je komanda mesta Bled pod poveljstvom Ivana Fabjana-Nika napadla nemško postojanko v Zg. Gorjah. Postojanka je bila obdana z žičnimi ovirami in močno utrjena. S pomočjo spoznavnega gesla so partizani vdrli v zgradbo, potem ko so likvidirali stražarja in z jurišem — z bombami od sobe do sobe — zavzemali postojanko. Postojanka je bila razrušena in požgana, Nemci ubiti. Ta nenadni napad, ki se je končal s sijajno zmago, v kateri so partizani imeli le 2 ranjena, je vnesel precejšen preplah v nemške postojanke, v katerih je bila vojska že tako precej demoralizirana.

V zadnji ofenzivi je na pragu svobode — 24. marca 1945 — ob 9. uri zjutraj na Poreznu junaško omahnil smrtno zadet narodni heroj Andrej Žvan-Boris, namestnik komandanta Gorenjskega vojnega področja. Boris se je rodil 21. IX. 1915 v Gorjah kot sin delavske družine. Tudi sam je bil delavec v jeseniški železarni. Gorenjska se ga spominja kot izredno hrabrega, drznega in sposobnega vojaškega voditelja. Vodil je svojo enoto na juriš v preboju skupno z borci Kosovelove brigade proti vrhu Porezna, obkoljenega z nešteti nemškimi enotami. Ko se je dvignila megla, so se Boris in njegovi znašli v peklenskem strojničnem ognju. Smrtno je bil zadet, ko je prišel čas, da bi lahko užival težko priborjeno svobodo.

PRISPEVEK BLEJSKE KOTLINE V NOB

V obdobju 1941—1945 je aktivno organizirano sodelovalo v borbi proti okupatorju 1018 še danes živih borcev, članov ZB, ki so se proti fašizmu borili kot borci ali sodelavci v dolini. V NOB — našo ljudsko revolucijo so se vključile vse generacije od osivelih starcev, mož, žena in otrok-pionirjev. Saj je od skupnih pripadnikov gibanja sodelovalo 414 žena in 604 moških.

Z orožjem v rokah se je v partizanskih enotah NOV in POJ borilo 637 borcev, od katerih jih je 106 žrtvovalo življenje za domovino ali 15% (oziroma vsak šesti).

Značilno za razvoj narodnoosvobodilne borbe v blejski kotlini je, da je bil kljub velikemu terorju in močnim sovražnikovim potencialom narodni odpor že leta 1941 izredno močan in je naraščal vse do kapitulacije Italije, tako da so bile sile v revoluciji v glavnem že zdiferencirane pred polomom Italije. V letu 1941 je pričelo sodelovati 313 ljudi, 1942 — 237, 1943 — 524, 1944 — 129, in 1945 — 25.

V NOV in POJ so prebili:	V zalednih organizacijah je aktivno sodelovalo:
6 borcev . . . 48 mesecev	83 aktivistov . . . 48 mesecev
6 borcev . . . 42 mesecev	72 aktivistov . . . 42 mesecev
11 borcev . . . 36 mesecev	91 aktivistov . . . 36 mesecev
16 borcev . . . 30 mesecev	129 aktivistov . . . 30 mesecev
56 borcev . . . 24 mesecev	139 aktivistov . . . 24 mesecev
77 borcev . . . 18 mesecev	135 aktivistov . . . 18 mesecev
147 borcev . . . 12 mesecev	89 aktivistov . . . 12 mesecev
112 borcev . . . 6 mesecev	89 aktivistov . . . 6 mesecev

Navedeni podatki nam kažejo, da je imela partizanska vojska v zaledju močno in nezlomljivo oporo aktivistov, ki so zagotovili borcem podporo vsega ljudstva.

Da bi okupator zlomil odpor ljudstva, je izvajal surov teror. Tako so pristaši narodno-

osvobodilnega gibanja prebili v zaporih in internacijah:

1	48 mesecev
8	42 mesecev
25	36 mesecev
18	30 mesecev
19	24 mesecev
27	18 mesecev
35	12 mesecev
83	6 mesecev

Skupno je bilo mučenih v zaporih in internacijah 216 pripadnikov oboroženega odpora. V vojnem ujetništvu je okupator pridržal 8 pripadnikov stare jugoslovanske vojske, 164 oseb pa je bilo izseljenih.

Različne odgovorne položaje ter oficirski in podoficirski čin je v NOB pridobilo 158 tovarišev, za hrabrost in zasluge za narod pa je bilo odlikovanih 347 tovarišev. 80 borcev je bilo enkrat ranjenih, 16 borcev 2-krat, 10 3-krat in 1 večkrat. Skupno je bilo 107 borcev ranjenih, od teh pa je postalo 31 invalidov. Tudi v blejski kotlini je delavski razred v ljudski revoluciji imel vodilno vlogo. Od članov oboroženega odpora je sodelovalo po socialnem sestavu:

540	delavcev
59	kmetov
38	obrtnikov
48	uslužbencev
32	dijakov in vajencev
19	študentov
186	gospodinj
197	neopredeljenih

Poleg navedenih žrtev je v taboriščih umrlo 24 pripadnikov gibanja. 12 je bilo ustreljenih kot talci. Skupno je 142 pripadnikov NOV in POJ in aktivistov žrtvovalo življenje.

Enote NOV ob osvoboditvi Bleda 1945